

Mislinjska dolina

Špegel Marija:

V tem lepem kotičku Slovenske zemlje

Prijatelj, si li že videl Mislinjsko dolino? Morda si, navdušen nad nje prelestjo, zrl v ta z vami in cerkvicami posejani dol z vrha Uršlje gore, s hribov in holmov bližnjega obrobne Pohorja? Ali si jo občudoval v pestri in živi pomladni obleki — bogatem rožnem cvetu sadnega drevja; si li videl valovati jo v zlatem klasju žgočega poletnega sonca, rdeti jo ajdovih polj v zgodnji jeseni, blesteti jo pod snežno pernico pozimi? Morda si jo videl vso pokrito z belo prosojno meglo, le Homec se je kopal v jutranji zarji kakor otok sredi meglenega morja. — Si li čutil smeh temnih smrekovih lesov in šepet mecesnovega gaja?...

Če je tako, vem, da se ti je vtisnil v spomin ta prelepi del zelenega Štajerja.

Spremlja bi te, ljubitelj naravnih lepot in raziskovalec narodove duše, po naši Mislinjski dolini. Vsaj bežno bi te rada opozorila na zanimivost, ki se ti tod odkrivajo z vsakim korakom, če le imaš odprte oči.

Huda luknja

To poglavje sicer ne bi spadalo pod naš naslov, ker se kraj nahaja na gornjem delu Saleške doline, a ne morem si kaj, da te ne bi brž opozorila na to redko zanimivost. Še preden prispeva po banovinski cesti iz Velenja v Mislinje, porabiva nekaj minut za ogled naše štajerske »Županove jame«, »Hude luknje« imenovane. Na levo pod skalno steno ti objame pogled vhod v podzemeljsko jamo, na nasprotni strani ceste pa pod strmim skalnatim obokom v duplini star marmornat spomenik »Princa Johana«. Spomenik je bil postavljen v času, ko so tod zgradili cesto na Velenje, in je star že preko 120 let. Ta duplina da mnogemu, ki mora iskati na poti zavetja pred nalivom, varno zatočišče. — Še bolj pa te vabi vase skrivnostna podzemeljska jama. Vhod v jamo je odprt, a brez lučke ne prideš daleč. Ako pa hočeš videti vse lepe kapniške oblike in ostale zanimivosti, te spremi vodnik z lučko. Pot te ne vodi navzdol, ampak lepo po izpeljanih lesenih stopnicah in kamenitih ploščadah vedno višje. Plaziš se skozi mala skalnata »okna« in speš po serpentinah navzgor. Kako te očara pogled na majhno jezerce, ležeče v kotanji visoko v hribu in obslano od dnevene svetlobe, ki prihaja nekje od vrha. Ves čas te spremlja vrtlo bobnenje slapa, ki iz jezera divje vrši kakih 60 m globoko v prepad. Vitki kristalni kapniki, stalagmiti in stalaktiti, grozeče vise nad teboj ali te strašijo ob strani, kjer se rišejo sence kakor postava orjaških velikanov, ki ljubosumno čuvajo tisočletne skrivnosti. Društvo za raziskovanje jam v Ljubljani je jamo že večkrat pregledalo, a ker je bil vzpon v višine pretežaven, je svetovalo, izpeljati stopnice, kakor visoko se pač da. Vsa jama je verjetno še zelo dolga, saj še baje nihče ni prišel do konca. Pripovedujejo, da je jama »Zijavka« pri Belih vodah samo podaljšek, oziroma drugi izhod te jame.

Divji mož-hostnik

Kake pripovedke krožijo o tem kraju! Grozen velikan hostnik da je bival v podzemeljski jami in je vsakogar, kdor se je približal, izvabil v goro s tem, da je presunljivo jokal kakor otrok. Ko pa je prišla uboga žrtev blizu, je planil nanjo z divjimi šapami in jo takoj ratrgal. Posebno med potujočimi tovarniki je rad izvabil lepe mladeniče; ti so mu baje šli najbolj v slast. Domačini so se izogibali tega po njihovem mnenju zakletega

kraja in raje naredili velik ovinek, kakor hodili tod mimo.

Ob priliki turškega vpada v slovenske dežele pa so bližnji prebivalci zaslutili možnost, poskriti se varno pred sovragom v to duplino. Zavalili so pred vhod velikanske skale in barikade ter zaupno molili za pomoč v stiski. Pasja turška duša pa je zavohala kristjansko meso in z divjim vikom in krikom je drhal navalila k vhodu. Ker pa le niso mogli nič doseči, so zažgali pred jamo velik ogenj in hoteli z dimom prisiliti kristjane k predaji. A čudež! Veter je dim sproti odnašal po vsej soteski, le v jamo ni našel pota. Tri dni in tri noči so oblegali to podzemeljsko trdnjavo in požirali slino ob mislih na lepa dekleta, ki so pridno metala kamenje z višin nanje. A osramočeni so morali oditi, ker je božja previdnost čudežno rešila verne kristjane.

V davnih časih se je v tej soteski zgodilo mnogo skrivnostnih zločinov, ker je bil samotni kraj res prikladen za to. Na cesti mole velikanske skale, pod njimi šumi poskončno pesem zelena Paka, ki se pa včasih divje razljuje in udari kar čez rob. Take je v jeseni leta 1938. izpodprala cesto, porušila kot pravi gorski hudournik mostova, tako da je bil za nekaj časa vsak promet onemogočen. Tudi naprave v jami je neurje večidel izpodpralo in odneslo. Uprava Hude luknje se sedaj trudi, nadomestiti odplavljena stopnišča in popraviti škodo. Cesta skozi sotesko pa je sedaj tako lepo urejena, da nudi res užitek, voziti se skozi to romantično pokrajino apnenastih skal in divjih čeri. — Par let je tu samotari puščavnik, ki je pred trdim življenjem zbežal v ta mirni kotiček, zlagal pesmi in vodil ljudi v jamo. Pa ga je pregnala bolezen, pobrala ga je smrt in je samo še kapelica spominjala nanj. Zdaj pa še kapelice ni... Pač vse mine...

Zapustila sva Hudo luknjo in pol ure hoda, pa zagledava kakor belo golobico vrh holma cerkvico sv. Lenarta. Znova zbereva poguma za pot, ki se v strmih serpentinah vije na sedlo. Šele, ko prispeš vprav na vrh cerkvici, zagledaš vrsto strmenih hiš — trg Sv. Lenart — uradno Straže. Tu se začenja

Mislinjska dolina

Obdana na vzhodu od temnega Pohorja (edinih slovenskih Praalp), na zapadu pa od dravsko-savskega gorovja, tvori obliko kotline. Namaka jo kakor živ srebrni trak vijoča se Mislinja, ki izvira izpod Planinke. Nad vasjo Velika Mislinja se dolina zožuje v zanimiv »Mislinjski graben«, po katerem teče Pergerjeva električna železnica. Po njej prevažajo les iz pohorskih šum in izdelke Pergerjeve tovarne za lepenco na železniško postajo. Nekajkrat se je poslužijo tudi turisti, namenjeni na Pesek ali na Kopo (Malo in Veliko) ter druge planine, da prištedijo moči in časa.

Od Mislinje proti Dravogradu visi dolina od kraja prav močno, pozneje manj, tako da se zniža na svojih 25 km dolžine za okrog 300 m. Pri Dravogradu, tem strateško tako važnem kraju naše domovine, se izliva Mislinja v Mežo, ki priteče iz konoških Karavank. Tu se dolina konča.

Najširša je dolina tam, kjer stoji romantični Slovenji Gradec. Tu dosega širino 2,5 km. Temna Dobrava, ki se začenja blizu mesta, se razteza vzdolž vse Mislinjske doline od Slovenjega Gradca blizu Mislinje, torej kakih 16 km. Ta daje pokrajini vprav svojevrstno lice nekako tako, kakor črne oči zagorelemu dekletu.

Nekdaj jezero

Zgodovinarji-arheologi pripovedujejo, da je nastala Mislinjska dolina na ta način, da so se v davni geološki dobi, ko se je Pohorje kot lakolit dvignilo iz globočine, nekateri kosi zemeljske površine pogreznil v globino. Zemlja se je usedla in zravnila ter ostala lahno valovita. Zanimivo je dejstvo, da sta bili v davnih dobah Uršlja gora in Peca ognjenika, ki sta bruhala lavo iz mogočnih kraterjev v času, ko je bila naša domovina še pod vodo. Skozi manjša žrela so prihajale svinčene pare. Pozneje se je svinec strdil ter se spojil z drugimi prvini in tako najdemo v okolici Plešivca in Pece mnogo svinca. Tudi mineralne vode, ki se nahajajo tudi pri Šmartnem pod Homecem, so ognjejnškega izvora po navedbah g. A. Kosa.

Prelepa je pripovedka, ki je še sedaj vsa živa med našim ljudstvom, o tem, kako je nastala Mislinjska dolina, oziroma kako je jezero, ki je zalivalo vso Mislinjsko dolino, odteklo. Nekako takole se glasi: Na strmim hribu, kjer stoji sedaj cerkev sv. Pankracija na Gradu tik nad Starim trgom, je stal nekdanj razkošen grad. Lastnik gradu je bil od sila mogočen deželni knez, ki ga je vse sovržilo. Tudi on sam je bil trd kot kamen, le svojo edinko, lepo hčerko Elizabeto, je ljubil iz vsega srca. Vse ji je dovolil, kar si je pozelela. Vprav na nasprotni strani je v približno isti višini kot Grad, kjer stoji sedaj poslopje častitljivega gradu »Gradišče«, kipi mogočno proti nebu dvorec, črnosivo velikansko poslopje. V njem sta samotarila priletna grofica-vdova in njena hčerka Helena, Elizabetina prijateljica. Elizabeta se je ravno najbelj razcvetela, pa ji je presedalo biti vedno doma, želela je nekoliko pogovoriti se s prijateljico z Gradišča. Čeprav se je pripravljala k hudi uri, je sedla v čoln, krepko prijala za vesla in urno odveslala od grajskega obzidja, da je niti stražar ni mogel opaziti, dokler ni bilo že prepozno. Njen oče je ves nemiren in preganjan od zle slutnje odšel gori v stolp in motril mirno sivkastomodro površino jezera, ko naenkrat strašno zagrmí. Visoki valovi zagrnejo čoln, zibajoč se sredi jezera. Elizabeta se je potopila. Oče se je takoj opravi, da pokliče usmiljeno hčerko Elizabeto, češ, nesreča se je pripetila tam na jezeru. A hčerke nikjer. Spoznal je, da je prisotstvoval smrti svoje lastne hčerke — miljene edinke. Takoj pokliče tri na smrt obsojene ujetnike ter jim da na razpolago: »Ali prekoplje te pod Gradiščem hrib, da se jezero izlije, ali pa vas dam še danes, noč, usmrtiti.« Kopalci so ujetniki z vso silo, voda pa je vedno bolj odtekala. Čez štiri dni je jezero izteklo, bili so rešeni. Na mestu, kjer so našli Elizabetino truplo, je dal nesrečni vitez, ki se je radi smrti otroka ves spremenil, postaviti lično cerkvico sv. Elizabete. Odsihmal so začeli v dolini sejati in obdelovati polja, zrastle so vasi in bele cerkve kakor kresnice o kresu. Od tedaj je Mislinjska dolina bogata od blageslavljaljivih Očetovih rok...

Toliko, da imaš, prijatelj, nekoliko splošnega pregleda. Upam, da si s te razgledne točke, kjer sva obravnavala zgodovino nastanka kotline, tudi zadovoljen pil s toplimi pogledi vso to lepoto, ki se ti je odtoč nudila. Sedaj pojdiva dalje.

Ob vznožju Črnega vrha

Cerkvica sv. Lenarta, mimo katere sva zalila nazaj v dolino, je samo podružnica farne cerkve sv. Ilja, kamor bova prispela v pičli četrt uri. Vsa vas, že od daleč prijetno vabljiva bleščečih se belih hiš na pobočju hriba okrog farne cerkve, daje prav lepo sliko. Posebno šele lansko leto blagoslovljen prostoren in svetel Farni dom je ognjišče za staro in mlado iz št. Ilja. Društva, tako gospodarska kakor stanovska, so v polnem razmahu. Dobri ljudje in podjetni gospodarji so šentiljski farani. Ob 1900 letnici Kristusove smrti